

УДК 347.78

КОМЗЮК Л.Т., кандидат юридичних наук, доцент,
докторант юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ЄС

Анотація. Про основні тенденції гармонізації авторського права Європейського Союзу.

Ключові слова: авторське право, гармонізація права Європейського Союзу, апроксимація законодавств.

Аннотация. Об основных тенденциях гармонизации авторского права Европейского Союза.

Ключевые слова: авторское право, гармонизация права Европейского Союза, апроксимация законодательств.

Summary. The basic tendencies of European Union Copyright Law harmonization.

Keywords: copyright Law, harmonization of European Union Law, approximation of Laws.

Постановка проблеми. Наближення чвертьстолітнього ювілею від початку здійснення активної гармонізаційної політики у сфері авторського права (далі – АП) в ЄС (пов’язані з прийняттям у 1988 р. Європейською Комісією (далі – ЄК)) Зеленої книги “Авторське право і технологічний виклик”) ознаменувалось низкою вагомих ініціатив, які дають багатий матеріал для осмислення сучасної проблематики охорони авторських та суміжних прав у контексті європейської інтеграції. Попри появу протягом останніх років низки наукових праць, в яких висвітлюються окремі аспекти досліджуваної теми [див., зокрема 1, 2], її актуальність не знижується, оскільки не вистачає аналізу й узагальнення саме новітніх домінуючих тенденцій у зазначеній сфері.

Метою статті є аналіз найактуальніших (як позитивних, так і негативних) сучасних тенденцій гармонізації європейського АП (в широкому розумінні, тобто, включаючи і суміжні права (далі – СП)).

Виклад основних положень. Для кращого розуміння сучасного стану і тенденцій гармонізації АП ЄС наголосимо, насамперед, на тому, що зберігається невизначеність щодо місця АП (і в цілому права інтелектуальної власності (далі – ІВ)) у системі права ЄС. Цей недолік не усунули ні вже відхилений проект Конституції ЄС, ні сучасна новелізація Лісабонським договором від 13.12.07 р. про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейського Співтовариства первинного права ЄС – його засновницьких договорів. У всіх названих, а також в деяких інших документах (Хартія основних прав ЄС, класифікатор галузей “законодавства”) і далі вбачається підрядне значення права ІВ щодо регулювання відносин власності (як це має місце в п. 9 преамбули Директиви 2001/29/ЄС), щодо спільного (єдиного) ринку чи щодо конкуренційного права.

У зв’язку з набранням чинності 1 грудня 2009 р. вже згаданим Лісабонським договором суттєво змінилась ситуація з визначеністю і з обсягом компетенції ЄС щодо гармонізації охорони прав ІВ. Так, ч. 1 ст. 118 Договору про функціонування Європейського Союзу передбачено, що в контексті створення і функціонування внутрішнього ринку Європейський Парламент і Рада, діючи відповідно до звичайної законодавчої процедури, встановлюють заходи зі створення титулів європейських прав ІВ для “запровадження однакової охорони прав інтелектуальної власності у всьому Союзі” [3].

Магістральний шлях гармонізації АП ЄС на перше десятиліття ХХІ ст. заклала прийнята 22.05.01 р. Директива 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів АП та СП в інформаційному суспільстві [4]. Потрібно мати на увазі, що оскільки однією з причин її появи була необхідність сприяти узгодженій імплементації в державах-членах ЄС положень так званих Інтернет-договорів ВОІВ 1996 р., вона мимоволі успадкувала як сильні, так і слабкі їхні сторони. Враховуючи, що зміст положень директиви та її гармонізаційний потенціал вже ґрунтовно проаналізовані зарубіжними і вітчизняними дослідниками [див, зокрема, 5, с. 148 – 162; 1, с. 178 – 206], зупинимось лише на кількох, з нашої точки зору, дискусійних моментах висновків наших шановних попередників у контексті цієї статті. Так, викликають заперечення і видаються недостатньо обґрунтованими (і такими, що недооцінюють дуже прогресивну і перспективну, з нашої точки зору, гармонізаційну тенденцію до соціального збалансування АП, закладену у відповідних положеннях директиви) висновки про недоцільність:

- запровадження в законодавстві України положень ст. 5 (2)(е) директиви про обмеження і винятки з права на відтворення передач, здійснених соціальними закладами без комерційної мети, такими як лікарні або місця позбавлення волі, за умови, що суб'єкти прав отримують справедливую компенсацію на тій підставі, що в Україні відсутня така практика [5, с. 158; 1, с. 189]. Адже в міру того, як в Україні (і в Болгарії та Румунії, на приклад яких посилається А. Штефан) створюватимуться цивілізовані (справді європейські!) умови в названих соціальних закладах, виникне й поки що відсутня практика відтворення передач. Наявність відповідної норми права буде програмувати формування прогресивної практики. Сказане вище стосується й сумнівів А. Штефан (також з мотивів відсутності такої практики в Україні) щодо доцільності транспозиції положень ст. 5 (3)(к) директиви, яким “допускається відтворення, публічне сповіщення і подання до загального відома публіки творів та об'єктів СП без згоди власника відповідних прав та без виплати йому винагороди, коли таке використання здійснюється як карикатура, пародія або стилізація” [1, с. 195 – 196]. Подібної позиції дотримуються також С.К. Ступак та О.В. Жувака [5, с. 158], додатково вказуючи на невизначеність цих понять;

- транспозиції до законодавства України положень ст. 5(3)(0) щодо побічного включення твору або об'єкта суміжних прав у інший об'єкт, зважаючи на невизначеність дефініції “побічний” [5, с. 158]. В цьому випадку потрібно або визначити поняття “побічний” у відповідному спеціальному законі, або залишити його тлумачення для суду з наступним узагальненням, у разі потреби, судової практики;

- включення до українського законодавства положень ст. 5(3)(і), оскільки вона робить перелік допустимих обмежень фактично невичерпним [5, с. 158]. На сьогодні в цьому немає нічого дивного, оскільки встановлення таких переліків (закритих (в континентальних правових системах) чи відкритих (в англосаксонських правових системах), де використовується більш досконала, на нашу думку, доктрина *fair use*) є компетенцією держав-членів ЄС. Привернемо увагу до того, що ЄК вже передбачені консультації щодо можливості гармонізувати перелік допустимих обмежень АП та СП [6]. У цьому випадку, справді, може бути запроваджено закриті переліки, хоча такий розвиток подій видається нам малоімовірним.

Десятирічний ювілей директиви дозволяє зробити попередні висновки про те, що вона все ж не повною мірою виправдала покладені на неї сподівання. Зокрема, виявились недостатньо ефективними передбачені нею технічні засоби захисту АП (запозичені з Інтернет-договорів ВОІВ 1996 р.), для досягнення задекларованої соціальної збалансованості потрібні були більш далекосяжні обмеження АП та СП і т.ін.

Очікується, що найближчим часом потенційно важливими результатами можуть завершитись ініційовані ЄК дослідження та перегляд застосування Директиви 2001/29/ЄС і ЄК повідомить в 2012 р. про своє рішення щодо необхідності її оновлення [6].

АП ЄС й досі значною мірою є соціально незбалансованим (як результат лобістських зусиль великого бізнесу, який базується на використанні об'єктів АП і СП). Європейськими науковцями ці зусилля вбачаються, зокрема, в тенденції до перманентного продовження строків охорони виключних прав, запроваджених у 1996 р. щодо некреативних баз даних, і можливого подальшого розширення щодо інших об'єктів інституту охорони прав *sui generis*, наполегливих спробах проштовхнути патентну охорону прав на комп'ютерні програми і т. п.

Так, 31 жовтня 2011 р. набрала чинності Директива 2011/77/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 27.09.11 р., що змінює Директиву 2006/116/ЄС про строк охорони авторського права і деяких суміжних прав [7], відповідно до п. 2 ст. 1 якої внесено зміни до ч. 1 ст. 3 Директиви 2006/116/ЄС і встановлено, що якщо запис виконання на фонограмі правомірно опубліковано або про це правомірно публічно сповіщено, права виконавців “спливають через 70 років від дати першого такого правомірного опублікування або першого такого правомірного публічного сповіщення, залежно від того, яка з таких подій мала місце раніше” (спочатку ЄК пропонувала збільшити цей строк з 50 аж до 95 років, але Європарламент з цим не погодився). Якщо ж правомірно опубліковано або правомірно публічно сповіщено про запис виконання на носіїві, іншому ніж фонограма, права виконавців “спливають через 50 років від дати першого такого правомірного опублікування або першого такого правомірного публічного сповіщення, залежно від того, яка з таких подій мала місце раніше” [7]. Цю диференціацію в строках важко пояснити чимось, окрім особливої турботи про інтереси виробників фонограм.

Така зміна строків охорони виключних суміжних прав критикується науковцями і широкою громадськістю як соціально незбалансована.

Не викликає заперечень включене до ст. 1 Директиви 2006/116/ЄС положення про те, що “строк охорони музичного твору зі словами спливає через 70 років від дати смерті останньої з числа нижченаведених осіб, без огляду на те, чи вказані вони як співавтори: автора тексту і композитора музичного твору, за умови що обидва твори було створено спеціально для даного музичного твору зі словами”. У п. 18 преамбули Директиви 2011/77/ЄС потреба в цьому обґрунтовується наступним чином: “У деяких державах-членах до музичних творів зі словами застосовується однаковий строк охорони, обчислюваний із моменту смерті останнього живого автора, тоді як в інших державах-членах передбачені окремі періоди охорони по відношенню до музики і тексту. Музичні твори зі словами в більшості випадків створювались співавторами. Наприклад, опера часто є спільним твором лібретиста і композитора. Крім того, у випадку таких музичних жанрів, як джаз, рок-музика і поп-музика творчий процес часто полягає у співпраці декількох осіб” [7]. А в п. 19 цієї ж преамбули некомплектність гармонізації строку охорони музичних творів зі словами, текст і музика яких були створені для спільного використання, розглядається як можлива перешкода вільному рухові товарів і послуг, зокрема й таких, як послуги транскордонного колективного управління правами (в цьому контексті викликає науковий інтерес питання, чи будуть поширені на цю послугу положення числених директив ЄС, які дуже ефективно гармонізували охорону прав споживачів?). Тому, щоб гарантувати усунення таких перешкод, “для всіх творів цього виду, охоплених охороною на дату, до якої держави-члени зобов'язані здійснити транспозицію даної директиви [в ч. 1 ст. 2 Директиви

2011/77/ЄС термін транспозиції встановлено до 1 листопада 2013 р. – *від автора*], повинен діяти однаковий, гармонізований у всіх державах-членах строк охорони” [7].

Хоча наведене вище збільшення строків охорони прав виконавців забезпечить зростання доходів, насамперед, рекордингових компаній (враховуючи також механізм, закладений включеними до ст. 3 Директиви 2006/116/ЄС ч. 2b і ч. 2c), все це подається ЄК як велика турбота про статки виконавців, старших за 70 років, які стали популярними завдяки виконанню творів у віці до 20 років [7].

Вселяє оптимізм недавнє відхилення Європарламентом законодавчої пропозиції ЄК щодо патентування комп'ютерних програм, адже воно показує, що бізнес-вплив на прийняття рішень в ЄС не є абсолютним і консолідація зусиль громадськості може зупинити деякі негативні тенденції регулювання суспільних відносин у сфері АП.

Вже кілька років триває робота з підготовки директив ЄС, присвячених регулюванню договірних відносин (насамперед, авторів та видавців), діяльності організацій колективного управління та ін. Все частіше вносяться пропозиції про перехід від гармонізації до уніфікації АП ЄС і прийняття низки регламентів ЄС (в цьому контексті, зокрема, ЄК у квітні 2010 р. проведені відкриті слухання про колективне управління майновими АП та СП і створення єдиної структури з онлайн-ліцензування в Європі (документ ЄК від 22.10.09 р. “Творчий контент в європейському єдиному цифровому ринкові: виклики для майбутнього” [детальніше див. 8]).

Можлива поява нових титулів АП ЄС, передбачена ст. 118 ДФЄС [3] і анонсована ЄК [6], буде означати появу власного автономного первинного правового регулювання на рівні ЄС, а не лише зближення законодавств про АП і СП держав-членів, що має місце до цього часу.

Крім прийняття вже проаналізованої вище Директиви 2011/77/ЄС, процес оновлення, гомогенізації і подальшої консолідації існуючих директив про АП і СП отримав своє продовження у прийнятті Директиви 2009/24/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23.04.09 р. про правову охорону комп'ютерних програм (замінила Директиву 91/250/ЄЕС).

У 2011 р. намітилась важлива зміна акцентів у правовому регулюванні, адже йдеться вже не про вплив АП на функціонування єдиного ринку ЄС, а, насамперед, про авторські права як об'єкти обороту, як один з найважливіших товарів на цьому ринку в умовах формування “економіки знання”. Перші і досить радикальні кроки на цьому шляху вже оголошені в Повідомленні Європейської Комісії від 24.05.11 р. [6] з досить промовистою назвою “Єдиний ринок для прав інтелектуальної власності”, в якому викладено сучасну стратегію щодо прав інтелектуальної власності в ЄС. Вони показують, що ЄК має намір повною мірою використати апроксимаційний потенціал згаданої ст. 118 ДФЄС. Так, ЄК особливо наголошує, що “розглядатиме також здійсненність створення додаткового “унітарного” титулу авторського права на підставі ст. 118 ДФЄС і його потенційний внесок для єдиного ринку, правоволодільців і споживачів” [6]. У цьому контексті ЄК розглядає “створення Європейського кодексу авторського права” як один із можливих підходів для “більш далекосяжної перебудови авторського права на Європейському рівні”, що міг би містити в собі “всеохоплюючу кодифікацію нинішнього “тіла” директив про авторське право ЄС для того, щоб гармонізувати і консолідувати авторське право і суміжні права на рівні ЄС” [6]. Оскільки ЄС й досі не має компетенції щодо прийняття кодексів (навіть із урахуванням передбачуваних можливостей згаданої ст. 118), то це, найімовірніше, здійснюватиметься шляхом використання, на нашу думку, таких найбільш адекватних у цьому випадку правових форм, як регламенти, оскільки директиви вже будуть не здатні, як раніше, забезпечити потрібний рівень апроксимації, яка, очевидно,

може вийти за межі гармонізації і наблизитись до рівня уніфікації, що має місце у сфері правової охорони промислової власності в ЄС. Проте не виключено, що в цьому разі регламент як усталений і потужний правовий інструмент може стати засобом надання чинності Європейському кодексу авторського права.

Протягом останніх кількох років відбувається певне (досить незначне) посилення уваги до соціальної збалансованості АП, зокрема, через механізм розширення випадків вільного використання творів. Йдеться, насамперед, про заходи в інтересах осіб з особливими потребами, а також про можливе запровадження відкритого доступу до творів, створених за підтримки і в рамках певних програм, що фінансуються ЄС.

З прийняттям Директиви 2004/48/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 29.04.04 р. про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності посилено увагу і зроблено крок до створення надійніших гармонізованих механізмів здійснення і захисту прав ІВ, що дозволило, зокрема, активізувати боротьбу з піратством. У 2010 р. ЄК провела слухання, які виявили значні недоліки у її реалізації.

Посилення боротьби з піратством, особливо в мережі Інтернет, пов'язується ЄК з новими заходами, які мають бути запроваджені після набрання чинності непопулярною серед широкої громадськості (і Європарламенту) міжнародною Антиконтрафактною торговельною угодою (Anti-Counterfeiting Trade Agreement, АСТА), підписаною 1 жовтня 2011 р. в Токіо представниками урядів восьми країн – Австралії, Канади, Японії, Республіки Корея, Марокко, Нової Зеландії, Сінгапуру та США (представники Європейського союзу, Мексики і Швейцарії взяли участь у церемонії підписання і підтвердили підготовку до підписання угоди, яка відкрита для підписання з 1 травня 2011 року до 1 травня 2013 р. і має набрати чинності після здачі на зберігання урядові Японії як депозитарію шостої ратифікаційної грамоти) [підготовлений до підписання текст угоди за станом на 15.04.11 р., див. 9]. Відомі вчені і політики вказували на потенційні загрози порушення прав людини в разі здійснення угоди [детальніше див. 10], але ЄК відкидає критичні зауваження і продовжує підтримувати АСТА [детальніше див. 11].

Помітним явищем у процесі вироблення шляхів модернізації і гармонізації АП в контексті просування вільного руху знання й інновацій як “п’ятої свободи” на ринку ЄС стало прийняття ЄК 16 липня 2008 р. Зеленої книги про авторське право в економіці знання. Книга фокусується на тому, як дослідницькі, наукові й освітні матеріали поширюються серед публіки й наскільки вільно незалежне знання циркулює на внутрішньому ринку і розпочинає дискусію про довгострокове майбутнє авторської політики в знання-інтенсивних галузях, зокрема, про систему авторського права, що стосується наукового видання, цифрового збереження європейської культурної спадщини, так званих “сирітських” творів, доступу користувачів до охоронюваних творів і спеціальних потреб інвалідів для участі в інформаційному суспільстві [12].

В контексті здійснення Стратегії “Європа 2020”, стратегії ЄК у сфері ІВ [6] та Європейського цифрового порядку денного привертає увагу Зелена книга про розповсюдження аудіовізуальних творів в Інтернеті: можливості і виклики, пов'язані з єдиним цифровим ринком, опублікована ЄК 13 липня 2011 р. [13].

Одним із найбільш перспективних шляхів гармонізації АП ЄС (порівняним із внеском розробників проекту Європейського цивільного кодексу в гармонізацію європейського приватного права) може стати розробка спільних доктринальних підходів щодо його основних інститутів та категорій, започаткована в 2002 році групою видатних науковців з провідних європейських університетів (Лайонел Бенті, Джон Бінг, Дірк Віссер, Рето Гілті, Бернт Гугенгольтц, Франк Готцен, Томас Дрейер, Марко Рікольні, Ален Стровел та ін.) в рамках the Wittem Project і втілена в оприлюдненому в 2010 р.

проекті Європейського кодексу авторського права [14]. Хоча, як вказують автори, цей кодекс враховує існуючий доробок ЄС – *acquis communautaire* – у цій сфері, але не зводиться до переказу чи консолідації норм директив ЄС про АП, які складають основу цього доробку. Потрібно мати на увазі, що радикалізм проектних пропозицій авторів був обмежений також необхідністю залишатись в рамках, визначених Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів, Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та договорами ВОІВ, що є чинними для ЄС і його держав-членів. Оскільки проект не стосується проблематики суміжних прав, прав на бази даних, захисту авторських прав та деяких інших важливих питань (що може бути пояснено, зокрема, недосагненням щодо них узгодженої позиції розробників), це дещо знижує його цінність. Авторі висловлюють обґрунтоване сподівання, що цей проект зможе стати моделлю і реферативним посібником для майбутньої гармонізації чи уніфікації АП на європейському рівні. При цьому принципово важливим є висновок робочої групи про недоцільність запровадження уніфікованої європейської правової бази (*unified European legal framework*) у сфері АП [детальніше див. 14; 15].

Висновки.

Новітні тенденції гармонізації АП ЄС є досить суперечливими. До позитивних тенденцій можемо, насамперед, віднести розширення і чіткіше визначення компетенції ЄС у цій сфері у зв'язку з набранням чинності 1 грудня 2009 р. Лісабонським договором, який відкрив перспективу якісно нового етапу у зближенні національних законодавств держав-членів ЄС про ІВ, зокрема й про АП; наміри ЄК перейти до уніфікації деяких норм (і навіть субінститутів) АП ЄС, зокрема, шляхом прийняття Європейського кодексу АП (проект якого, розроблений групою видатних науковців, зараз активно обговорюється); спроби запровадження більш адекватного регулювання онлайн-ліцензування, що сприятиме зниженню рівня піратства; певне (хоча й досить незначне) посилення соціальної збалансованості АП та ін. Явищами, що негативно, з нашої точки зору, впливають на гармонізацію АП, є: збереження неадекватного місця АП в системі права ЄС (як в інституційному і матеріальному, так і в первинному та вторинному праві) і детермінована цим фактором його внутрішня безсистемність і фрагментарність (що навіть дає підстави для твердження про необґрунтованість вживання самого поняття “АП ЄС”) та певна спонтанність правового регулювання; не повною мірою відповідає викликам інформаційного суспільства Директива 2001/29/ЄС, зокрема, виявились недостатньо ефективними передбачені нею технічні засоби захисту АП (запозичені з Інтернет-договорів ВОІВ 1996 р.); збереження соціальної незбалансованості АП, зокрема, перманентна тенденція до збільшення строків охорони виключних прав (замість бажаного поступового їх скорочення); можливість подальшого неадекватного розширення інституту охорони прав *sui generis*, запровадженого в 1996 р. для некреативних баз даних, на інші об'єкти, недостатня глибина реформ, які стримуються також недосконалістю глобальної системи охорони АП та ін.

Варто продовжувати дослідження гармонізації АП ЄС, звернувши особливу увагу на такі новітні явища і тенденції цього перманентного процесу, як, насамперед, проблематика можливого переходу до уніфікації та кодифікації АП; створення “унітарних” титулів АП; обмеження АП і досягнення його соціальної збалансованості; розвиток охорони виключних прав *sui generis* на певні специфічні “некреативні” результати інтелектуальної діяльності, які не можуть бути об'єктами АП (у вузькому розумінні); колективне управління майновими АП і СП та створення єдиної структури з онлайн-ліцензування в Європі в контексті формування єдиного європейського цифрового ринку для “творчого контенту”; боротьба з піратством та ін. Результати цих досліджень

будуть мати велику наукову і практичну цінність для адаптації українського законодавства про АП і СП до *acquis communautaire*.

Використана література

1. Правове забезпечення сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті європейської інтеграції : концептуальні засади : монографія / за наук. ред. О.П. Орлюк. – К. : Лазурит-Поліграф. – 2010. – 464 с.
2. Комзюк Л.Т. Гармонизация авторского права Европейского Союза / Л.Т. Комзюк // Цивилист [Москва]. – 2009. – № 3. – С. 10 – 12.
3. The Treaty on the Functioning of the European Union. – Режим доступу : [//www.europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm](http://www.europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm). – Date of access : 25.12.11.
4. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society // Official Journal. – L 167. – 22.06.2001. – P. 10 – 19.
5. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України ; за ред. Ю.М. Капіци. – К. : Слово, 2006. – 1104 с.
6. A Single Market for Intellectual Property Rights: Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions 24.05.11. – Режим доступу : [//www.ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf](http://www.ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf). – Date of access, 25.12.11.
7. Directive 2011/77/EU of the European Parliament and of the Council of 27 September 2011 amending Directive 2006/116/EC on the term of protection of copyright and certain related rights. – Режим доступу : [//www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:265:0001:0005:EN:PDF](http://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:265:0001:0005:EN:PDF). – Date of access, 25.12.11.
8. Creative Content in a European Digital Single Market : Challenges for the Future. – Режим доступу : [//www.ec.europa.eu/avpolicy/other_actions/content_online/index_en.htm](http://www.ec.europa.eu/avpolicy/other_actions/content_online/index_en.htm). – Date of access, 25.12.11.
9. Anti-Counterfeiting Trade Agreement. – Режим доступу : [//www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/assets/pdfs/acta-crc_apr15-2011_eng.pdf](http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/assets/pdfs/acta-crc_apr15-2011_eng.pdf). – Date of access, 25.12.11.
10. What is ACTA? – Режим доступу : [//www.stopacta.info](http://www.stopacta.info). – Date of access, 25.12.11.
11. Comments on the “Opinion of European Academics on Anti-Counterfeiting Trade Agreement”. – Режим доступу : [//www.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/april/tradoc_147853.pdf](http://www.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/april/tradoc_147853.pdf). – Date of access, 25.12.11.
12. Green Paper “Copyright in the Knowledge Economy”. European Commission. Brussels. 16.7.2008. COM(2008) 466/3. – Режим доступу : [//www.ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/green_paper_knowledge_economy/COM_2008_466/3_en.pdf](http://www.ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/green_paper_knowledge_economy/COM_2008_466/3_en.pdf). – Date of access, 25.12.11.
13. Green Paper on the online distribution of audiovisual works in the European Union: opportunities and challenges towards a digital single market. European Commission. Brussels, 13.7.2011. COM(2011) 427. – Режим доступу : [//www.ec.europa.eu/internal_market/copyrihtdocs/green_paper_online_distribution/COM_2011_427_en.pdf](http://www.ec.europa.eu/internal_market/copyrihtdocs/green_paper_online_distribution/COM_2011_427_en.pdf). – Date of access, 25.12.11.
14. European copyright code: The Wittem Project (April 2010). – Режим доступу : [//www.copyrightcode.eu/Wittem_European_copyright_code_21%20april%202010.pdf](http://www.copyrightcode.eu/Wittem_European_copyright_code_21%20april%202010.pdf). – Date of access, 25.12.11.
15. Комзюк Л. Проект Європейського кодексу авторського права (The Wittem Project) в контексті апроксимації законодавств держав-членів ЄС / Л.Т. Комзюк // Інтелектуальна власність. – 2011. – № 7. – С. 65 – 70.

~~~~~ * * * ~~~~~